

PIOTR PAWEŁCZYK

*Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
w Poznaniu
Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej
w Poznaniu*

KAROLINA CHURSKA-NOWAK

*Wyższa Szkoła Nauk Humanistycznych i Dziennikarstwa
w Poznaniu
Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej
w Poznaniu*

BARBARA JANKOWIAK

*Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
w Poznaniu*

**ZACHOWANIA WYBORCZE MŁODYCH DOROSŁYCH
W WYBORACH PARLAMENTARNYCH
I PREZYDENCKICH.
OCENA WPŁYWU PODMIOTÓW SOCJALIZACJI
POLITYCZNEJ – NA PODSTAWIE BADAŃ WŁASNYCH**

ABSTRACT. Pawełczyk Piotr, Churska-Nowak Karolina, Jankowiak Barbara, *Zachowania wyborcze młodych dorosłych w wyborach parlamentarnych i prezydenckich. Ocena wpływu podmiotów socjalizacji politycznej – na podstawie badań własnych* [Electoral behaviours of young adults in parliamentary and presidential elections. The evaluation of political socialization subjects' impact on the basis of own research]. *Studia Edukacyjne* nr 21, 2012, Poznań 2012, pp. 233-248. Adam Mickiewicz University Press. ISBN978-83-232-2485-3. ISSN 1233-6688

Political culture of the society forms in the process of political socialization. Its most important subjects are considered to be family, school, media, and in some countries also religious organization. The research carried out among the students of Poznań universities was supposed to verify this theoretical assumption and show the connection between political attitudes of the respondents and recognition the impact of particular socialization agenda. The research showed declared importance of family in case of electorate of Bronisław Komorowski and Jarosław Kaczyński in presidential election and PJN, PiS and PO in parliamentary elections. The importance of Church came out in answers of Jarosław Kaczyński and Janusz Korwin-Mikke followers in presidential election and PiS and PJN followers in parliamentary elections. The electorate of Ruch Palikota do not give high mark to the impact of family or religious organization. School

and media in opinion of the respondents did not play an important role in forming their electoral behaviours. It may indicate coming social and cultural changes or it is the result of lack of awareness of these subjects' impact.

Key words: political socialization, electoral behaviours, subjects of political socialization

Socjalizacja polityczna

Jest to proces ciągłego kształtowania świadomości i kultury politycznej, a co za tym idzie – postaw i zachowań politycznych. Polega na przekazywaniu wzorców, które jednostka jest skłonna przyswoić i naśladować. Na tej drodze poznaje ona, i w dużej mierze akceptuje, formalne i nieformalne reguły funkcjonowania, charakterystyczne dla danego systemu politycznego. Jednostka podlega swoistej presji, która ma ją skłonić do przyjęcia pewnych wzorów zachowań będących zgodne z interpretacją tych reguł przez główne podmioty (agendy) socjalizacji.

Gabriel A. Almond i G. Bingham Powell uważają socjalizację polityczną za proces, w trakcie którego jednostki przyswajają sobie problemy kultury politycznej i w jej ramach kształtują orientacje wobec zjawisk politycznych¹. We współczesnych społeczeństwach istnieje wiele podmiotów, które usiłują wywierać wpływ na postawy polityczne jednostek. W ciągu całego życia podlegają one ciągłej adaptacji lub wzmacnianiu, w zależności od doświadczeń społecznych człowieka. Almond i Powell wyróżniają socjalizację polityczną *jawną*, polegającą na otwartym przekazywaniu informacji, sugerowaniu wartości i ocen oraz *ukrytą*, w trakcie której nadawane są wzorce niepolityczne, modyfikujące postawy wobec odpowiednich ról i obiektów w systemie politycznym².

Można zatem przyjąć, że socjalizacja polityczna jest procesem, który praktycznie zawsze przebiega dwutorowo. Z jednej strony, określone wartości, normy i wzorce przekazywane są w sposób widoczny i uświadomiony dla odbiorcy przekazu, jak deklaracje polityczne, lekcje wiedzy o społeczeństwie, dziennikarskie komentarze wydarzeń politycznych itp. Z drugiej strony, propagowane orientacje wobec istotnych elementów życia politycznego nadawane są pod osłoną innych treści, jak np. dobór lektur szkolnych, piosenek w szkolnym śpiewniczku, przywiązywanie do określonych symboli, selekcja informacji w przekazie masowych mediów itp.

¹ G.A. Almond, G.B. Powell, *Kultura polityczna*, [w:] W. Derczyński, A. Jasińska-Kania, J. Szacki (wybór i opracowanie), *Elementy teorii socjologicznych. Materiały do dziejów współczesnej socjologii zachodniej*, Warszawa 1975, s. 589.

² Szerzej: tamże, s. 590.

Należy także pamiętać, iż rozpatrując oddziaływania czynników socjalizacji politycznej, możemy mówić o różnym nasyceniu ich emocjami, jednak żaden – nawet tak zdawać by się mogło neutralny czy obiektywny przekaz szkoły – nie jest od nich wolny. Socjalizacja polityczna korzysta ze złożonej sieci kar i nagród. Celem jej stosowania jest przyswojenie przez jednostkę wiedzy o konwencji i zasadach gry politycznej, przyjęcie określonych postaw politycznych, podporządkowanie ogólnie przyjętym interpretacjom celów politycznych, zaakceptowanie zinstytucjonalizowanych zobowiązań wobec danego systemu politycznego oraz wzmocnienie przywiązania do niego. Ta dziedzina naszego wychowania politycznego wykazuje względnie dużą zbieżność wektorów oddziaływania poszczególnych czynników socjalizujących. Orientują nas one emocjonalnie, wskazując możliwości zaspokajania potrzeby akceptacji i afiliacji. Różnice pojawiają się w momencie uszczegółowienia celów politycznych i sytuowania w hierarchii ważności konkretnych wartości i norm. Zauważyć to możemy w ramach ukrytej socjalizacji politycznej. W trakcie tego procesu przekazuje się, często nieświadomie, wzorce niepolityczne, które modyfikują postawy wobec odpowiednich ról i obiektów w systemie politycznym.

Dla przykładu: dziecko przyswaja sobie ogólną skłonność do kompromisu lub agresji wobec innych osób. Ta wstępna orientacja będzie wpływać następnie na postawę wobec przywódców politycznych i współobywateli. Będzie kształtować poglądy na politykę jako na proces walki o władzę albo – jako na sposób osiągnięcia prawomocnych celów³.

Pierwotnie ukształtowane wzorce emocjonalne decydują w dużej mierze o naszej podatności na przyjmowanie określonych postaw politycznych. Potwierdzają to liczne opisy kształtowania się szczególnego typu osobowości, zwanej autorytarną⁴, gdzie za czynnik wiodący w jej formowaniu przyjmuje się model stosunków rodzinnych. Charakter autorytarny tworzy się w rodzinie, w której panuje szczególny klimat emocjonalny, wynikający ze struktury rodziny oraz stosowanych przez rodziców metod wychowawczych. Członkowie rodziny pozostają ze sobą w stosunkach hierarchicznych, z zachowaniem tradycyjnego podziału ról. Badania Adorno i współautorów doprowadziły do wniosku, że im większe natężenie cech autorytarnych u danego osobnika, tym większe jego uprzedzenia wobec mniejszości narodowych czy seksualnych oraz silniejszy konserwatyzm

³ Tamże.

⁴ Określenie rozpropagowane słynną publikacją T.W. Adorno, E. Frenkel-Brunswika, D. Levisona i N. Sanforda, *The Authoritarian Personality*, New York 1950. Szerzej: U. Jakubowska, *Ekstremizm polityczny*, [w:] *Psychologia polityczna*, red. K. Skarżyńska, Poznań 1999, s. 152-154.

polityczny i religijny. W psychologii politycznej sformułowano także dwie inne teorie – osobowości twardej/miękkiej (H.J. Eysenck) oraz dogmatyczności (M. Rokeach) – mające na celu wyjaśnienie różnic pomiędzy ludźmi ze względu na ich otwartość na polityczne ideologie⁵.

Czynniki o charakterze środowiskowym, czy związane z wykształceniem mogą predyspozycje osobowościowe wzmacniać bądź częściowo neutralizować. Znamiennym zjawiskiem jest opowiadanie się jednostek o niskim poziomie wykształcenia za tzw. silną władzą. Klasyczne już dzisiaj badania S. Lipseta, J.S. Colemana czy S. Nowaka wskazują, iż wskaźniki akceptacji wartości demokratycznych są proporcjonalne do poziomu wykształcenia. Im lepiej ludzie są wykształceni, tym bardziej są nastawieni na rozwiązywanie problemów decyzyjnych w sposób demokratyczny i tym wyraźniej widzą potrzebę tworzenia instytucji gwarantujących poszanowanie wartości demokratycznych⁶.

Więź emocjonalna z członkami grupy, której wpływ socjalizujący miał dla nas największe znaczenie pozwala nam przetrwać chwile zwątpienia, niepewności oraz daje mity i stereotypy umożliwiające prostsze odczytywanie skomplikowanej rzeczywistości. Rozum wskazujący na jej większą złożoność w starciu z uczuciami zazwyczaj przegrywa. Łatwiej to zrozumieć, gdy uświadomimy sobie znaczenie własnej tożsamości i identyfikacji. Pierwsza kategoria odnosi się do potrzeby bezpieczeństwa, akceptacji, szacunku dla samego siebie, do odpowiedzi na pytanie: *kim jestem, co i jak mam robić?* Identyfikacja zaś jest procesem naśladowania oraz internalizowania zachowań, postaw i wartości innych osób⁷. Jest jednym z istotniejszych elementów tworzenia własnej tożsamości, a także podejmowanych – świadomie i celowo – przez instytucje społeczne i polityczne procesów socjalizacji politycznej.

David Easton uważa, iż wraz z dorastaniem jednostek w społeczeństwie inni jego członkowie wpajają im, poprzez wzmocnienia pozytywne i negatywne, rozmaite zinstytucjonalizowane cele, normy i wartości społecznie akceptowane, z których część odnosi się do polityki. Ten proces nazywa upolitycznianiem społeczeństwa⁸. Dzięki niemu ludzie uczą się pełnienia ról politycznych i przyswajają odpowiednie – z punktu widzenia reprodukcji porządku społecznego – postawy polityczne.

⁵ Szerzej: tamże, s. 154.

⁶ S. Lipset, *Homo Politicus. Społeczne podstawy polityki*, Warszawa 1995; J.S. Coleman (red.), *Education and Political Development*, New York 1963; S. Nowak, *Przekonania i odczucia współczesnych*, [w:] *Polaków portret własny*, red. M. Rostworowski, Kraków 1979.

⁷ M. Palmer, L. Stern, C. Gail, *The Interdisciplinary Study of Politics*, New York 1974, s. 148.

⁸ D. Easton, *Analiza systemów politycznych*, [w:] *Elementy*, s. 574.

Gdy podstawowe przywiązania polityczne są już głęboko zakorzenione lub zinstytucjonalizowane, mówimy, że uznano system za prawomocny. Upolitycznienie zatem jest ukoronowaniem sposobu tworzenia i nadawania prawomocności systemowi politycznemu. Stwierdzono empirycznie, że systemy polityczne, które przetrwały najdłużej, utrzymywały poparcie dzięki wpojonej wierze w prawomocność swych rządów i ustrojów.

Spośród szerszego procesu socjalizacji działania, w obrębie socjalizacji politycznej wyróżnia się kilka czynników.

Po pierwsze, specyfika postaw, które jednostka przyjmuje w efekcie oddziaływania agend (podmiotów) socjalizacji politycznej. Wynika ona z samego obszaru zjawisk politycznych oraz sposobu kształtowania orientacji składających się na pojęcie postawy politycznej.

Po drugie, późniejszy wpływ podmiotów socjalizacji, szczególnie silny po osiągnięciu progu dojrzałości społecznej, objawiającej się zainteresowaniem charakterem zjawisk społecznych, w tym politycznych i możliwościami wpływu na ich przebieg¹⁰.

Po trzecie, niespójność procesu socjalizacji politycznej będąca efektem oddziaływania bardzo zróżnicowanych, często antagonistycznych, agend, a w konsekwencji wpływu odmiennych hierarchii wartości i ich interpretacji. Niespójność ta może się pojawiać, choć z różnych przyczyn, zarówno w systemach niealternatywnych, jak i pluralistycznych.

Spośród wielu czynników wpływających na przebieg i efekty socjalizacji politycznej należy zwrócić uwagę na kilka najsilniejszych podmiotów.

Gabriel A. Almond i G. Bingham Powell podkreślają, że rodzina ma szczególnie znaczący, ukryty, wpływ na kształtowanie postaw i zachowań wobec władzy. Podejmowanie decyzji w sposób kolektywny lub autorytarny może determinować w przyszłości skłonność do przyjmowania ról uczestnika życia politycznego bądź poddanego, stąd też do określonych zachowań wyborczych. Dostrzegana przez dzieci postawa lekceważenia wobec instytucji systemu politycznego może zdominować ich późniejsze postawy polityczne, pomimo że inne podmioty socjalizacji mogą propagować zupełnie inny typ zachowań, np. promując aktywność obywatelską¹¹. Jerzy J. Wiatr zauważa, iż kiedy w społeczeństwie panuje stan równowagi akceptowanej przez większość członków społeczeństwa, wówczas

⁹ Tamże, s. 575-576.

¹⁰ Należy jednak podkreślić, że zdaniem niektórych uczonych proces formowania się przyszłych orientacji politycznych przypada już na okres pomiędzy trzecim a trzynastym rokiem życia. Wówczas pod wpływem rodziny, a także innych osób starszych, dziecko nabywa podstawowe informacje na temat polityki oraz nabiera wobec niej stosunku emocjonalnego.

¹¹ G.A. Almond, G.B. Powell, *Kultura polityczna*, s. 590-591.

dominujący efekt zachodzącej w ramach rodziny socjalizacji politycznej jest zgodny z podstawowymi wartościami systemu. Jeśli społeczeństwo znajduje się w sytuacji kryzysu, wówczas socjalizacja polityczna w rodzinie prowadzi do buntu i sprzeciwu wobec obowiązujących norm i propagowanych wartości¹².

Instytucje edukacyjne mają większy udział w upowszechnianiu wiedzy o regułach gry politycznej, dostarczając informacji na temat wpływu systemu politycznego na życie jednostki i możliwości zwrotnego oddziaływania poprzez uczestnictwo w życiu politycznym, choćby tylko w postaci formułowania żądań i generowania poparcia wobec systemu. Szkoły mogą także wpływać na świadomość funkcjonowania *niepisanych* reguł gry politycznej, wyrażających się np. w politycznych tradycjach danego społeczeństwa¹³. Wskazują także właściwe sposoby interpretacji celów polityki i charakteryzują treści głównych ról politycznych. Należy jednak podkreślić, że głównym celem instytucji oświatowych jest przekazywanie wiedzy o zasadach funkcjonowania systemu politycznego.

W społeczeństwach, w których sekularyzacja kultury politycznej nie rozwinęła się mocno, istotne miejsce mogą zajmować w procesie socjalizacji organizacje religijne. W Polsce silna tradycja związków Kościoła katolickiego z polityką, czy szerzej z funkcjonowaniem państwa, tłumaczy specyficzną rolę tej instytucji w kształtowaniu postaw i zachowań politycznych, w znacznym stopniu aprobowaną przez wierzących. Niebagatelnego znaczenia, ze względu na swą *racjonalność relacyjną*¹⁴, nabierają także symbole, ceremonie i rytuały naładowane znaczeniem politycznym. Zachowania rytualne porządkują ład polityczny, bowiem rytuał udowadnia przewagę reguły nad przypadkowością. Stanowi bezpośrednie potwierdzenie politycznego autorytetu, unaocznia przewagę dysponentów władzy, wpaja nawyk posłuszeństwa i bezrefleksyjną akceptację autorytetu¹⁵.

W socjalizacji politycznej niezwykle ważną rolę odgrywają środki masowego przekazu, choćby z tej racji, iż ich wpływ można zauważyć przez całe życie człowieka. W warunkach totalitarnych jest to czynnik socjalizacyjny, dający się w największym stopniu sterować, a przez to stanowiący (oczywiście w funkcjonalnym połączeniu z innymi czynnikami) potężny instrument indoktrynacyjny. W systemie pluralistycznym masowe media mogą wpływać na postawy polityczne poprzez selekcję informacji, czy nadawanie im określonych kontekstów emocjonalnych.

¹² J.J. Wiatr, *Socjologia polityki*, Warszawa 1999, s. 232.

¹³ G.A. Almond, G.B. Powell, *Kultura polityczna*, s. 591.

¹⁴ Szerzej: K. Mannheim, *Człowiek i społeczeństwo w dobie przebudowy*, Warszawa 1974, s. 76.

¹⁵ S. Filipowicz, *Mit i spektakl władzy*, Warszawa 1988, s. 176.

Należy pamiętać, że wpływ wymienionych podmiotów socjalizacyjnych jest w przypadku każdego człowieka wzmocniany bądź osłabiany przez jego osobiste doświadczenia. Z drugiej jednak strony, usprawiedliwiony jest chyba pogląd, że dla większości ludzi doświadczenia te są w dużej mierze konsekwencją przyjętych socjalizacyjnie orientacji wobec wartości i norm. Na ogół, w świecie rzeczywistym poszukujemy potwierdzenia swoich emocjonalnie uwarunkowanych postaw, m.in. poprzez wybór mediów nie wprowadzających nas swoimi informacjami i komentarzami w stan dysonansu poznawczego.

Metodologia badań własnych

Przedstawione w niniejszym opracowaniu wyniki badań stanowią część szerszego projektu badawczego „Diagnoza postaw politycznych studentów poznańskich uczelni”. Przedstawione cele badań oraz metody badawcze zostaną opisane tylko odnośnie tej części analizy.

Cel badań. Polegał na zbadaniu subiektywnej oceny wpływu podmiotów socjalizujących na decyzje wyborcze studentów w wyborach parlamentarnych i prezydenckich.

Uzyskane wyniki badań pozwolą na ustalenie, które agendy socjalizujące, zdaniem badanych, wpływają na ich decyzje wyborcze. Wydaje się to szczególnie istotne w związku z, opisywaną w literaturze przedmiotu, słabnącą rolą niektórych tradycyjnych instytucji socjalizacyjnych, na skutek przemian społeczno-kulturowych.

Charakterystyka osób badanych. Wybór osób do badań był doбором celowym. Do grupy badanej zostali poproszeni studenci pierwszego roku studiów. Poddane analizie zostały zachowania wyborcze w jednej ze specyficznych subkultur, jaką stanowi kultura polityczna młodzieży studenckiej¹⁶. Przeprowadzono badania korelacyjne (z użyciem ankiety) wśród studentów pierwszego roku – studiujących kierunki społeczne na poznańskich uczelniach zarówno publicznych, jak i niepublicznych (jak np. politologia, pedagogika, stosunki międzynarodowe, dziennikarstwo i komunikacja społeczna, bezpieczeństwo narodowe, psychologia).

¹⁶ J. Garlicki, N. Bogomilski, *Kultura polityczna w społeczeństwie demokratycznym*, Warszawa 2004.

Tabela 1

Charakterystyka osób badanych

Zmienne socjodemograficzne	Dane liczbowe
Liczebność	573 osoby
Płeć	kobiety 424 (74%) mężczyźni 138 (24,1%)
Stan cywilny	małżeństwo 0 (0%) narzeczeństwo 8 (1,4%) kohabitacja 57 (10,12%) kohabitacja bez wspólnego zamieszkiwania 172 (30,02%) singiel 323 (56,37%) inny 7 (1,22%)
Miejsce pochodzenia	wieś 157 (27,40%) miasto do 50 tys. mieszkańców 175 (30,54%) miasto powyżej 50 tys. do 200 tys. mieszkańców 102 (17,80%) miasto powyżej 200 tys. do 500 tys. mieszkańców 42 (7,33%) miasto powyżej 500 tys. mieszkańców 92 (16,06%)
Religijność	głęboko wierzący/a 62 (10,82%) wierzący/a 306 (53,40%) poszukujący/a religijnie 80 (13,96%) niewierzący/a 79 (13,79%) inny 36 (6,28%)
Kierunek studiów	pedagogika 189 (32,98%) psychologia 75 (13,09%) politologia 67 (11,69%) stosunki międzynarodowe 93 (16,23%) bezpieczeństwo narodowe 33 (5,76%) dziennikarstwo 107 (18,67%)
Ocena sytuacji finansowej	bardzo dobra 62 (10,82%) dobra 280 (48,87%) średnia 212 (37%) zła 12 (2,09%) zdecydowanie zła 2 (0,35%)
Wykształcenie matki	podstawowe 9 (1,57%) zasadnicze zawodowe 70 (12,22%) średnie zawodowe 115 (20,07%) średnie ogólne 69 (12,04%) policealne/pomaturalne 42 (7,33%) niepełne wyższe 24 (4,19%) wyższe 239 (41,71%)
Wykształcenie ojca	podstawowe 13 (2,27%) zasadnicze zawodowe 120 (20,94%) średnie zawodowe 144 (25,13%) średnie ogólne 61 (10,65%) policealne/pomaturalne 40 (6,98%) niepełne wyższe 30 (5,24%) wyższe 154 (26,88%)

Metoda badawcza. W badaniach zastosowano metodę korelacyjną, technikę ankiety, poprzez zastosowanie narzędzia badawczego, specjalnie skonstruowanego do celów badań „Kwestionariusza do badania postaw politycznych studentów”. Narzędzie to skonstruowano na podstawie wiedzy z zakresu psychologii społecznej, psychologii politycznej, politologii oraz metodologii badań.

Organizacja badań. Badania właściwe przeprowadzono w listopadzie 2011. Procedura badawcza składała się z trzech etapów:

- selekcyjnego – wybór osób do badań. Polegał on na wyrażeniu ich zgody na udział w badaniach. Po uzyskaniu wstępnej zgody, osobie badanej przedstawiono cel badań i sposób ich przeprowadzenia. Osoby badane uzyskały również wszelkie potrzebne wyjaśnienia dotyczące dyskrecji, dobrowolności i anonimowości badań;

- badań właściwych. Były to anonimowe badania kwestionariuszowe. Wszyscy badani zostali jeszcze raz poinformowani o celu przeprowadzanych badań, ich anonimowości i dobrowolności. Osoby badane wypełniały kwestionariusze samodzielnie i w umówionym (dogodnym dla nich) terminie oddawały je prowadzącemu badanie;

- opracowanie wyników. Dotyczył statystycznego opracowania wyników w programie SPSS oraz ich interpretacji.

Wyniki badań

Rola podmiotów socjalizujących wśród wyborców różnych partii politycznych. W celu zbadania roli agend socjalizujących w decyzjach wyborczych w wyborach parlamentarnych 2011 roku, pytano studentów, w jakim stopniu poszczególne podmioty socjalizujące, ich zdaniem, mają wpływ na ich sympatie polityczne. Badani zakreślali na 5-stopniowej skali wpływ takich podmiotów socjalizujących, jak: rodzina pochodzenia, organizacja religijna, szkoła/uczelnia, media, znajomi, partner/małżonek.

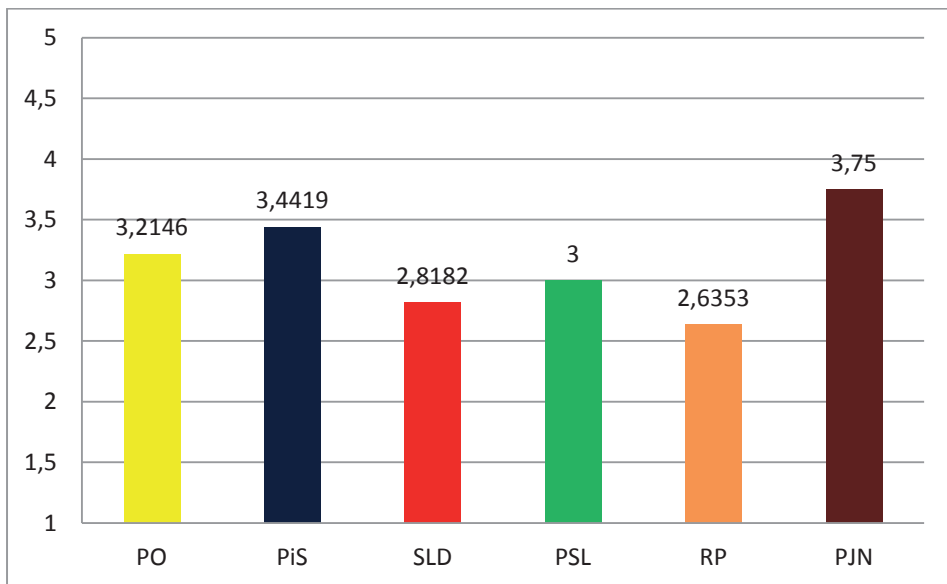
Następnie proszono studentów o zaznaczenie, czy głosowali i na jaką partię oddali głos. Odnośnie frekwencji wyborczej uzyskano następujące wyniki: 420 (73,3%) osób zadeklarowało, że głosowały, 144 (25,13%) nie uczestniczyły w wyborach. W badanej grupie uzyskano następujące deklaracje odnośnie oddanych głosów: PO – 206 osób (35,95%), PiS – 43 osoby (7,50%), SLD – 22 osoby (3,84%), PSL – 9 osób (1,57%), RP – 86 osób (15,01%), PJN – 20 osób (3,49%), inni kandydaci – 23 osoby (4,01%).

W dalszej kolejności porównano poziom subiektywnej oceny wpływu wyróżnionych instytucji socjalizujących wśród wyborców różnych partii. Istotnie statystycznie okazały się różnice związane z takimi agendami, jak rodzina pochodzenia i Kościół.

Tabela 2

Wpływ podmiotów socjalizujących – wybory parlamentarne
(analiza jednoczynnikowa ANOVA)

Instytucja socjalizująca	F	Istotność
Rodzina pochodzenia	4,560	,000
Organizacja religijna	6,223	,000
Szkoła/uczelnia	1,288	,268
Media	1,412	,219
Znajomi	,837	,524
Partner/małżonek	1,379	,232

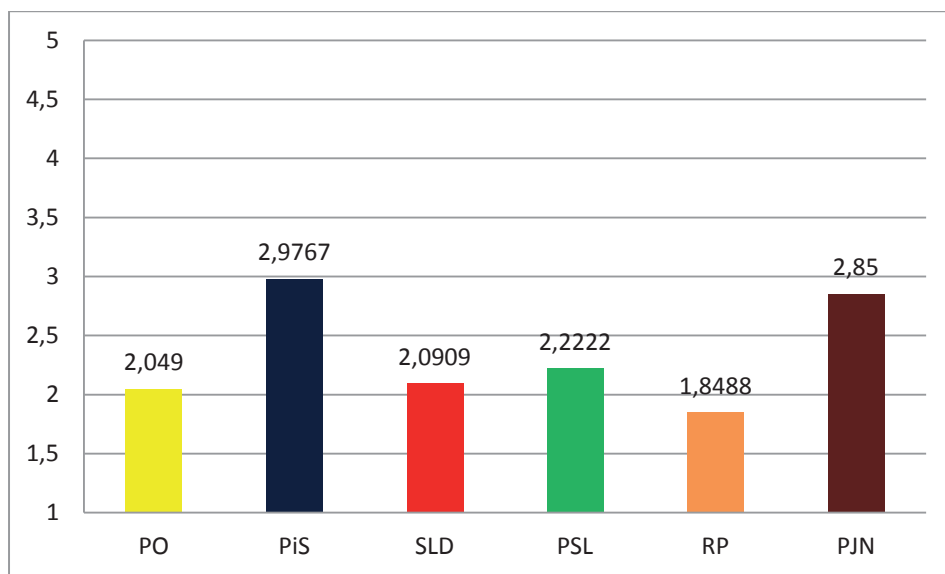
Ryc. 1. Wpływ rodziny – wybory parlamentarne (średnie)

Porównania wielokrotne testem Tuckeya HSD wskazują, że istotne statystycznie różnice zachodzą pomiędzy oceną wpływu rodziny wśród wyborców:

- Platformy Obywatelskiej i Ruchu Palikota (istotność statystyczna: 0,006),
- Prawa i Sprawiedliwości i Ruchu Palikota (istotność statystyczna 0,009),

- Polska Jest Najważniejsza i Ruchu Palikota (istotność statystyczna: 0,006).

Oznacza to, że wyborcy Ruchu Palikota deklarują znacznie mniejszy wpływ rodziny pochodzenia na swoje decyzje wyborcze i sympatie polityczne niż wyborcy PO, PiS i PjN.

Ryc. 2. Wpływ organizacji religijnej – wybory parlamentarne (średnie)

Porównania wielokrotne testem Tuckeya HSD wskazują, że istotne statystycznie różnice zachodzą pomiędzy oceną wpływu Kościoła wśród wyborców:

- Platformy Obywatelskiej i Prawa i Sprawiedliwości (istotność statystyczna: 0,001),
- Ruchu Palikota i Prawa i Sprawiedliwości (istotność statystyczna 0,001),
- Polska Jest Najważniejsza i Ruchu Palikota (istotność statystyczna: 0,018).

Analiza wyników wskazuje, że wyborcy Platformy Obywatelskiej i Ruchu Palikota deklarują znacznie mniejszy wpływ Kościoła na swoje decyzje wyborcze i sympatie polityczne niż wyborcy Prawa i Sprawiedliwości (w tym przypadku subiektywna ocena znaczenia tej agendy socjalizującej jest najwyższa). Istotnie statystycznie okazały się też różnice

w ocenie wpływu Kościoła pomiędzy wyborcami PJN-u i Ruchu Palikota (wyborcy tej partii deklarują najniższe znaczenie Kościoła w ich decyzjach politycznych).

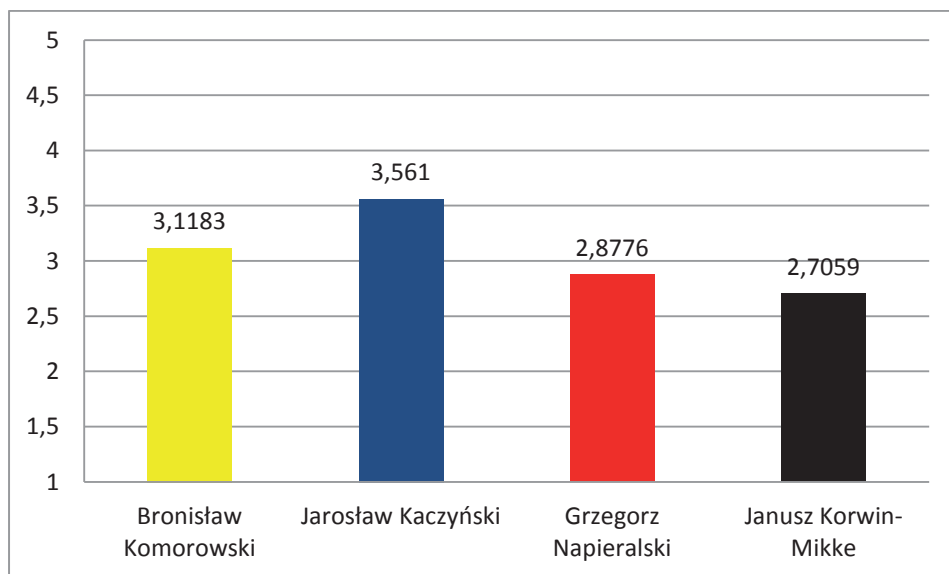
Rola podmiotów socjalizujących wśród wyborców różnych kandydatów na prezydenta RP. W celu zbadania roli agend socjalizujących w decyzjach wyborczych w wyborach prezydenckich 2010 roku proszono studentów, aby zaznaczyli, czy głosowali w wyborach i na jakiego kandydata oddali głos. Odnośnie frekwencji wyborczej uzyskano następujące wyniki: 392 (68,41%) osoby deklarują, że głosowały, 175 (30,54%) nie uczestniczyło w wyborach. W badanej grupie uzyskano następujące deklaracje dotyczące oddanych głosów: Bronisław Komorowski – 264 osoby (46,07%), Jarosław Kaczyński – 41 osób (7,16%), Grzegorz Napieralski – 49 osób (8,55%), Waldemar Pawlak – 4 osoby (0,70%), Janusz Korwin-Mikke – 17 osób (2,96%), inni kandydaci – 18 osób (3,14%).

W dalszej kolejności porównano poziom subiektywnej oceny wpływu wyróżnionych instytucji socjalizujących wśród wyborców różnych kandydatów. Również tym razem istotnie statystycznie okazały się różnice związane z takimi agendami socjalizującymi, jak: rodzina pochodzenia i Kościół. Ze względu na małą liczebność grupy osób deklarujących oddanie głosu na Waldemara Pawlaka, nie można było przeprowadzić dalszych analiz odnośnie tego kandydata.

Tabela 3

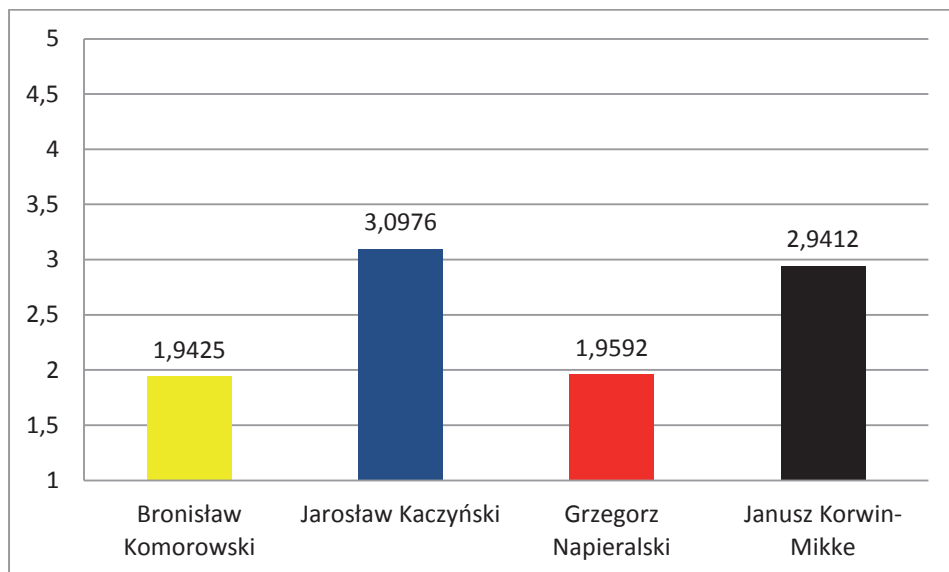
Wpływ podmiotów socjalizujących – wybory prezydenckie
(analiza jednoczynnikowa ANOVA)

Instytucja socjalizująca	F	Istotność
Rodzina pochodzenia	2,772	,041
Organizacja religijna	13,251	,000
Szkoła/uczelnia	2,288	,078
Media	2,358	,071
Znajomi	1,317	,268
Partner/małżonek	,710	,546

Ryc. 3. Wpływ rodziny – wybory prezydenckie (średnie)

Porównania wielokrotne testem Tuckeya HSD wskazują, że przynajmniej jedna grupa różni się w sposób istotny statystycznie od średniej, ale ze względu na niewystarczające różnice w średnich nie można dokonać bardziej szczegółowych analiz.

Ryc. 4. Wpływ organizacji religijnej – wybory prezydenckie (średnie)

Większe różnice w średnich i silniejsze zależności uzyskano odnośnie organizacji religijnej. Porównania wielokrotne testem Tuckeya HSD wskazują, że istotne statystycznie różnice zachodzą pomiędzy oceną wpływu religii wśród wyborców:

- Bronisława Komorowskiego i Jarosława Kaczyńskiego (istotność statystyczna: 0,000),
- Bronisława Komorowskiego i Janusza Korwina-Mikke (istotność statystyczna 0,007),
- Jarosława Kaczyńskiego i Grzegorza Napieralskiego (istotność statystyczna: 0,000),
- Grzegorza Napieralskiego i Janusza Korwina-Mikke (istotność statystyczna: 0,025).

Uzyskane wyniki wskazują, iż wyborcy Jarosława Kaczyńskiego deklarują największy wpływ nauki Kościoła na ich sympatie polityczne. Ta grupa badanych szczególnie różni się od wyborców Bronisława Komorowskiego i Grzegorza Napieralskiego. Także wyborcy Janusza Korwina-Mikke deklarują duże znaczenie tej agendy socjalizującej. Różnice istotne statystycznie uzyskano pomiędzy tą grupą wyborców a osobami głosującymi na Bronisława Komorowskiego i Grzegorza Napieralskiego, którzy deklarują mniejsze znaczenie nauki Kościoła w ich decyzjach i sympatiach wyborczych.

Wnioski

Analiza uzyskanych wyników pozwala na wyprowadzenie następujących wniosków. Najistotniejsze różnice w ocenie wpływu agend socjalizacyjnych na zachowania wyborcze pojawiły się w odniesieniu do organizacji religijnej i rodziny. W wyborach prezydenckich silny wpływ rodziny na swe decyzje dostrzegają wyborcy Bronisława Komorowskiego i Jarosława Kaczyńskiego. Rolę Kościoła w kształtowaniu swych zachowań wyborczych uznają przede wszystkim zwolennicy Jarosława Kaczyńskiego i Janusza Korwina-Mikke. Sympatycy Ruchu Palikota w wyborach parlamentarnych uważają, iż rodzina oraz Kościół nie miały istotnego wpływu na ich zachowania wyborcze. Wyborcy PO deklarują znaczenie rodziny w kształtowaniu ich decyzji wyborczych i jednocześnie nie uważają, aby istotną rolę odegrała organizacja religijna. Wyborcy PiS-u wskazują, iż największy wpływ na ich decyzje wyborcze miała organizacja religijna oraz rodzina. Rodzina jest najsilniejszą agendą socjalizacyjną w opinii wyborców PJN.

Wpływ rodziny na zachowania wyborcze jest wyraźnie deklarowany wśród zwolenników partii i polityków konserwatywnych oraz liberalno-konserwatywnych. Im sympatie bardziej lewicowe, tym rola rodziny jako agendy socjalizacyjnej staje się słabsza, co wynika prawdopodobnie z bardziej otwartego (liberalnego) modelu wychowania. Wpływ organizacji religijnej na zachowania wyborcze młodych zwolenników prawicy jest dość oczywisty. Liberalizm poglądów eliminuje wpływ Kościoła na zachowania wyborcze sympatyków PO. Oczywiście, nie objawia się on w ogóle po lewej stronie sceny politycznej, co uwidacznia się przede wszystkim pośród wyborców programowo antyklerykalnego Ruchu Palikota.

Badanie pokazało także, iż z założenia istotne w procesie socjalizacji politycznej agendy, jak szkoła czy środki masowego przekazu, w opinii badanych nie kształtowały ich zachowań wyborczych. Być może jednak, znaczenie tych podmiotów jest przez młodych wyborców nieuświadomione, a tym samym niedocenione. Przeprowadzona analiza nie daje obrazu rzeczywistych wpływów agend socjalizacyjnych na poglądy – a w konsekwencji zachowania – polityczne studentów. Pozwala jednak wskazać na subiektywne wyobrażenie o ich znaczeniu dla młodego pokolenia. Wpływ kształtujący orientację emocjonalną nie zaznacza się zdecydowanie silniej w odniesieniu do poglądów konserwatywnych (Kościół i rodzina). U badanych deklarujących poglądy liberalne najistotniejszym podmiotem wpływu pozostaje rodzina, choć Kościół znajduje się już na drugim planie. Badani nie uznają za istotne wpływu szkoły czy mediów masowych, co oznacza, ich zdaniem, że w polityce procesy poznawcze są wtórne wobec czynników kształtujących orientację afektywną wobec obiektów politycznych. Wniosek ten wydaje się niepokojący, niezależnie jakie zachowania polityczne młodego pokolenia byłyby efektem wzrostu wpływu czynników racjonalnych na jego kulturę polityczną.

BIBLIOGRAFIA

- Adorno T.W., Frenkel-Brunswick E., Levison D., Sanford N., *The Authoritarian Personality*, New York 1950.
- Almond G.A., Powel G.B., *Kultura polityczna*, [w:] W. Derczyński, A. Jasińska-Kania, J. Szacki (wybór i opracowanie), *Elementy teorii socjologicznych. Materiały do dziejów współczesnej socjologii zachodniej*, Warszawa 1975.
- Coleman J.S. (red.), *Education and Political Development*, New York 1963.
- Easton D., *Analiza systemów politycznych*, [w:] *Elementy teorii socjologicznych. Materiały do dziejów współczesnej socjologii zachodniej*, Warszawa 1975.
- Filipowicz S., *Mit i spektakl władzy*, Warszawa 1988.

- Garlicki J., Bogomilski N., *Kultura polityczna w społeczeństwie demokratycznym*, Warszawa 2004.
- Jakubowska U., *Ekstremizm polityczny*, [w:] *Psychologia polityczna*, red. K. Skarżyńska, Poznań 1999.
- Lipset S., *Homo Politicus. Społeczne podstawy polityki*, Warszawa 1995.
- Mannheim K., *Człowiek i społeczeństwo w dobie przebudowy*, Warszawa 1974.
- Nowak S., *Przekonania i odczucia współczesnych*, [w:] *Polaków portret własny*, red. M. Rostworowski, Kraków 1979.
- Palmer M., Stern L., Gail C., *The Interdisciplinary Study of Politics*, New York 1974.
- Wiatr J.J., *Socjologia polityki*, Warszawa 1999.